

TÜRKÇEDE TASARLAMA KİPLERİNDE ANLAM KAYMASI

Tuğba Sarıkaya AKSOY

Muğla Sitki Koçman Üniversitesi, Muğla / Türkiye

Anahtar Kelimeler: Kip, tasarlama kipleri, Türkçe, anlam kayması.

ÖZET

Türkçede kip, belli bir söylem ortamında konuşurun iş, olgu, durum karşısındaki tutumunu belirleyen dilbilgisi ulamıdır. Bir kip, birden çok kipsel değer anlatabilir. Bazı durumlarda sözdizimsel zorunluluklara bağlı olarak kipsel değer ortadan kalkabilir. Yapılan çalışmalar çoğu zaman kip ve zaman kavramlarının birbirine karıştığını gösterir. Araştırmacıların bazıları kip yerine tarz terimini kullanırken; bazıları zaman yerine kipi kullanmaktadır. Geleneksel dilbilgisi kitaplarında, genellikle zamana karşılık olarak kullanılan kip terimi, temel olarak bildirme kipleri (belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman) ve tasarlama kipleri (istek, dilek-koşul, gereklilik, buyrum) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bildirme ve tasarlama kipleri sadece oluş ve kılışın zamanını gösteren yapılar değildir; aynı zamanda olayların ne tarzda yapıldığını da anlatan işaretleyicilerden oluşmaktadır. Türkçede tasarlama kipleri, eylemin belirttiği kavramı öznel açılardan dilek, istek, gereklilik ve buyrum biçiminde anlatır. Daha çok konuşurun tutumunu ve eylem karşısındaki niyet ve duygusunu ifade eder. Ancak, bu kiplerin her birinin dilden dile değişen çok sayıda önemli işlevi bulunmaktadır. Türkçenin çok eski dönemlerinden beri karşılaşılan tasarlama kiplerinin çoğu zaman hem biçim hem de işlevleri itibarıyla iç içe geçtiği görülmektedir. Yapılan incelemeler, bütün tasarlama kiplerinin arka planında bir istek ifadesinin bulunduğunu ve aynı eklerin farklı fonksiyonlarda kullanılabildiğini göstermiştir. Çalışmada, ilk önce kip teriminin ne olduğu anlatılacak, Türkçede tasarlama kiplerinin anlamsal ve işlevsel özellikleri verildikten sonra örnekler aracılığıyla istek, dilek-koşul, gereklilik ve buyrum kiplerinin birbirinin yerine kullanılması ve aralarındaki geçişler tartışılacaktır.

Key Words: mood, subjunctive moods, Turkish, semantic transfer.

ABSTRACT

Mood is the grammar category which determines the attitudes of speakers towards function, case and situation in Turkish. A mood can consist of more than one modal value. In some situations, modal value may disappear due to syntactic necessities. The studies indicate that the concepts of mood and time interfere with each other. While some of the researchers have used the term of style instead of mood, some have used the term of mood instead of time. In traditional grammar books, the term of the mood is often used instead of time and is basically divided into two sections which are indicative moods (definite past tense, indefinite past tense, present tense, future tense and aorist tense) and subjunctive moods (optative, conditional, necessity, imperative). Indicative and subjunctive moods are not only structures that Show the time of process and manner of action; but also they consist of markers showing how the actions are done. In Turkish, subjunctive moods express the concept that is defined by actions in the form of optative, conditional, necessity, imperative moods in relation to subjective aspects. Rather, they explain the speakers' attitudes and intentions and emotions towards actions. However, these moods have many different, important functions ranging from language to language. Since the very old times of Turkish, these moods are seen to have mostly intermixed in terms of both form and function. The studies have showed that all of the subjunctive moods have the expression of desire at the background and can be used in different functions. In this study, firstly the definition of mood will be explained; after semantic and functional characteristics of subjunctive moods in Turkish will be expressed, that optative, conditional, necessity, imperative moods can be used instead of each other and transitions between them will be discussed with the help of examples.